

Бо [қарори](#) Ҳукумати
Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз 3 апрели соли 2012, № 130
тасдиқ шудааст

Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва муолиҷаи диabetи қанд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2017

1. Муқаддима

Барномаи миллии пешгирӣ, ташхис ва муолиҷаи диabetи қанд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2017 (минбаъд-Барнома) дар доираи татбиқи ислоҳоти соҳаи тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар асоси ҳуҷҷатҳои бунёдии зерин таҳия гардидааст:

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "[Дар бораи ҳифзи саломатии аҳоли](#)";
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "[Дар бораи ҳимояи тиббию иҷтимоии шаҳрвандони мубталои диabetи қанд](#)";
- Стратегияи миллии солимии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2020, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон [аз 2 августи соли 2010, № 368](#) тасдиқ карда шудааст;
- Тавсияҳои CINDI (Барномаи байналмилалӣ маҷмӯи мубориза бо бемориҳои ғайрисироятӣ). Копенгаген, с. 1991;
- Эъломияи Чаласаи якуми глобалӣ вазирони тандурустӣ оид ба тарзи ҳаёти солим ва мубориза бо бемориҳои ғайрисироятӣ. Москва, с.2011;
- Эъломияи сиёсии Чаласаи сатҳи олии Ассамблеяи генералии Созмони Милали Муттаҳид оид ба пешгирӣ ва мубориза бо бемориҳои ғайрисироятӣ. Нью-Йорк, с.2011;
- Эъломияи чаласаи навбатӣ вазирони тандурустии давлатҳои аъзои Созмони ҳамкории исломӣ. Остона, с.2011.

Барномаи мазкур барои сифатан тағйир додани хизматрасонии тиббӣ, пешгирӣ, ташхис ва табобати беморони гирифтори диabetи қанд раवона гардидааст.

Барнома барои солимгардонии миллат, коҳиш додани маъҷубӣ ва фавти ин гурӯҳ беморон мусоидат менамояд.

2. Таҳлили вазъ

1. Хусусиятҳои вазъи демографии ҷумҳурӣ ба тағйироти куллии сиёсӣ ва иҷтимоӣ иқтисодӣ баъди ҷанги шаҳрвандӣ бавучудомада, бад шудани шароити зиндагии мардум, ташаккули муносибатҳои бозорӣ, қисман вайрон шудани сохтори ҷинсӣ синнусолии аҳоли, заиф шудани ҳифзи иҷтимоӣ оилаҳои серфарзанд ва тағйир ёфтани сохтори миллии аҳоли алоқаманданд.

2. Аҳолии ҷумҳурӣ ба ҳолати то 1 январи соли 2011 7 616 764 нафарро ташкил медиҳад. Афзоиши табиӣ аҳоли дар соли 2010 25,1 ба 1000 нафар аҳолиро ташкил дод ва дар муқоиса бо соли 2006 (22,1 ба 1000 аҳоли) зиёд гардид. Беш аз 73,5 фоизи аҳоли дар деҳот ва 26,5 фоиз дар шаҳр зиндагӣ мекунанд. Вазъи умумии демографӣ ба дараҷаи баланди таваллуд (29,3 ба 1000 аҳоли) ва ғавти нисбатан ками аҳоли (4,2 ба 1000 аҳоли), ғавти баланди кӯдакон (16,8 ба 1000 аҳоли) ва модарон (45 ба 100 ҳазор тифлони зиндатаваллудшуда), дараҷаи пасти шаҳрншинӣ, шумораи зиёди муҳочирати берунаи меҳнатӣ хос аст.

3. Тибқи маълумоти Ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ бемориҳои ғайрисироятӣ сабаби асосии ғавт дар ҷаҳон буда, беморшавӣ аз онҳо сол аз сол меафзояд. Масалан, дар соли 2008 36,1 млн нафар ғавтиданд аз ҷунин бемориҳо, ба монанди бемориҳои дилу рағҳо 17 млн нафар, бемориҳои онкологӣ (саратон) 4,2 млн, бемориҳои музмини шуш 4,2 млн нафар ва диабет қанд 1,3 млн нафар. Тақрибан 80 фоизи ҳолатҳои ғавт дар ҷаҳон ба мамлакатҳои рӯ ба тараққӣ рост меояд.

4. Айни замон, дар тамоми сайёра танҳо аз рӯи мурочиат 246 млн беморони гирифтори диабет қанд ба қайд гирифта шуда, қариб 50 фоизи онҳо ба синну соли нисбатан ғаёл ва қобили меҳнати 40-59 сола рост меоянд. Ҳанӯз 20 сол қабл, шумораи беморони гирифтори диабет қанд дар ҷаҳон аз 30 млн нафар зиёд набуд. Бо дарназардошти суръати инкишофи паҳншавии ин беморӣ, коршиносони Ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ пешгӯӣ менамоянд, ки шумораи беморони гирифтори диабет қанд то соли 2025 1,5 маротиба зиёд шуда, ба 380 млн нафар мерасад, ки асосан аз ҳисоби беморони диабет қанди навӣ 2 шакл гирифта, дар калонсолон инкишоф меёбад ва пеш аз ҳама бо вазни зиёди бадан алоқаманд аст. Тибқи маълумоти Федератсияи байналмилалӣи диабетӣ, ҳамарӯза дар тамоми ҷаҳон, қариб 200 нафар кӯдакон гирифтори бемории диабет қанд мегарданд. Ҳамзамон, маълум аст, ки диабет қанди дар синни кӯдакӣ инкишофёбанда, давомнокии миёнаи ҳаётро то 20 сол кам мекунад.

5. Диабети қанд бо оризаҳои минбаъдаи худ хеле хатарнок мебошад. Тибқи маълумотҳои Ташкилоти умумичаҳонии тандурустӣ ҳар як 10 сония дар ҷаҳон 1 нафар бемори диабет қанд ба ҳалокат мерасад. Ҳамасола, қариб 4 млн беморон ғавтида - ин ба шумораи ғавтидагон аз сирояти вирусӣ норасоии масунияти одам ва гепатити вирусӣ баробар аст. Ҳар сол дар ҷаҳон зиёда аз 1 млн ампутатсияи пойҳо гузаронида шуда, зиёда аз 600 000 беморон пурра бинии худро аз даст медиҳанд ва тақрибан дар 500 000 ҳолатҳо гурдаҳои беморон аз кор мекунанд, ки муолиҷаи гаронарзиши ҳемодиализ ва ҳатман иваз намудани гурдари талаб мекунад.

6. Ҷунин вазъияти ташвишовари тандурустиро, ки аз сабаби бемории қанд ба амал омадааст, ба назар гирифта, Федератсияи байналмилалӣи диабетӣ моҳи июни соли 2006 ба ҳукуматҳо ва ташкилотҳои ҷамъиятии тамоми ҷаҳон барои муттаҳид намудани саъю кӯшишҳо дар мубориза алайҳи диабет қанд мурочиат намуд. Ин ташаббус аз тарафи ҷамъиятҳои касбии аксарияти мамлакатҳои ҷаҳон, аз ҷумла 150 мамлақати аъзои Созмони

Милали Муттаҳид, 133 чамъиятҳои мамлакатҳои мутараққӣ дастгирӣ карда шуд. Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ин ташаббуси муҳимро ҷонибдорӣ намуда, соли 2006 Барномаи мубориза бар зидди диабетӣ қанд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2010-ро қабул намуд.

7. Таҳлили вазъи мушкилоти диабетӣ қанд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз он шаҳодат медиҳад, ки тибқи омили расмӣ сол аз сол шумораи беморони гирифтори диабетӣ қанд зиёд мегардад. Масалан, соли 2007 - 16 816 нафар беморони гирифтори диабет ба қайд гирифта шуд, соли 2009 бошад, то 18 953 ва соли 2010 то 21 836 нафар зиёд гардид. Аз ҷумла, миқдори беморони гирифтори диабетӣ қанди навъи 1 (инсулинвобаста) дар соли 2010 2086 нафарро ташкил дод. Нишондиҳандаи беморшавии умумии диабетӣ қанд мувофиқан соли 2007 - 231,6, соли 2009 - 254,3, соли 2010 бошад, - 293,0 нафарро ба 100 ҳазор аҳоли ташкил дод.

8. Сабаби асосии маъюбшавии барвақтӣ ва ғавт ин оризаҳои рағии диабетӣ қанд мебошад. Дар байни беморони диабетӣ қанд, ғавт аз бемориҳои дил ва мағзи сар 2-3 маротиба зиёдтар, нобиноӣ 20 маротиба, нефропатия (иллати гурдаҳо) 12-15 маротиба, гангренаи дасту пойҳо 20 маротиба зиёдтар мушоҳида карда мешавад.

9. Дар Тоҷикистон солҳои охир миқдори ампутатсияҳои пойҳо бо сабаби диабетӣ қанд сол ба сол зиёд шуда истодааст. Агар дар соли 2009 дар кишвар 104 ампутатсия гузаронида шуда бошад, дар соли 2010 ва 2011 ин миқдор мутаносибан ба 114 ва 174 расидааст. Дар шаҳри Душанбе нишондоди ампутатсия бо сабаби ангиопатияи диабетӣ пой 4- 4,5 ба 100 ҳазор аҳолиро ташкил дод. Далелҳои зикршуда зарурати таҳия намудани чораҳои пешгирӣ ва паст намудани шумораи ампутатсияро дар байни беморони диабетӣ қанд ногузир мегардонад.

10. Диабетӣ қанд - одилона ба бемориҳои ғайрисироятӣ эпидемиологӣ дохил карда мешавад ва миқдори беморон дар кӯраи замин ҳар 10-15 сол ду баробар зиёд мешавад. Паҳншавии диабет бо дарназардошти синну сол зиёд мегардад. Масалан, дар гурӯҳи синнусолии 0-17-сола он - ба 1,2 ба 1000 аҳоли баробар буда, дар гурӯҳи 18-24-сола - 8,9, дар гурӯҳи 25-34-сола - 18,6, дар гурӯҳи 35-44-сола - 31,5, дар гурӯҳи 45-54-сола - 60,2, дар гурӯҳи 55-62-сола - 107,4, дар гурӯҳи 65-74-сола - 166,8 ва дар гурӯҳи синнусолии 75-сола ва калонтар - 143,3 ба 1000 аҳолиро ташкил медиҳад.

11. Ретинопатияи диабетӣ- оризаи микрорағии диабетӣ қанд дар 85 фоизи беморони диабетӣ қанди навъи 1 бо собиқаи 20-солаи беморӣ мушоҳида карда мешавад. Қариб 20 фоизи беморони диабетӣ қанди навъи 2 аллакай дар лаҳзаи ташҳис кардани "диабетӣ қанд" ретинопатия доранд. Ретинопатияи диабетӣ сабаби аз ҳама бештар дучоршавандаи нобиноӣ дар беморони диабетӣ қанд мебошад. Пешгирии аввалияи ретинопатияи диабетӣ ба пешгирӣ намудани инкишофи иллати рағҳои шабақия дар байни бемороне, ки гирифтори ретинопатияи диабетӣ нашуданд, равона карда шудааст. Пешгирии дуюмини ретинопатияи диабетӣ ин муолиҷаи беморони гирифтори ретинопатия бо мақсади пешгирӣ намудани нобиноӣ мебошад.

Барои муолиҷаи марҳилаҳои гуногуни ретинопатияи диабетӣ якҷанд усули муолиҷаи ҷарроҳӣ истифода бурда мешавад: фотокоагулятсияи лазерӣ, криокоагулятсия ва витреэктомия. Фотокоагулятсияи лазерӣ усули нисбатан самараноки муолиҷаи иллати рағҳои шабакиаи ғангоми диабетӣ қанд мебошад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фотокоагулятсияи лазерӣ, факоэмулсификатсияи оризаҳои катаракта, витреэктомия дар беморони гирифтори диабетӣ қанд фақат бо харидори намудани таҷҳизоти ҳозиразамон имконпазир гардид. Таҷҳизоти муосири офталмологӣ ба Маркази ҷумҳуриявии клиникаи бемориҳои ҷашм ва марказҳои хусусии офталмологии шаҳрҳои Душанбе ва Хучанд дастрас карда шудааст, ки дар муолиҷаи ин оризаҳои мудҳиши диабетӣ қанд имкониятҳои навро фароҳам меоварад.

12. Ҳоло беморони гирифтори ретинопатияи диабетӣ дар муассисаҳои гуногуни тиббии ҷумҳурӣ таъобат карда мешаванд. Зарурати ташкил намудани маркази махсусгардонидашудаи офталмоэндокринологӣ ба миён омадааст, ки дар он беморон таҳти назорати эндокринологҳо қарор дошта, таъобати саривақтии терапевтӣ, ҷарроҳӣ ва лазерӣ мегиранд. Ин Марказ метавонад функцияҳои ташкилӣ ва солимгардониро иҷро намояд. Қисми зиёди таҷҳизоти зарурӣ ва мутахассисони тахассуснок дар Маркази ҷумҳуриявии клиникаи бемориҳои ҷашм мавҷуданд.

13. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон зиёда аз 2,1 млн. занони синни репродуктивӣ ҳастанд, ки 27,2 фоизи тамоми аҳолии ҷумҳуриро ташкил медиҳад. Ба ин шумора қариб 7 ҳазор занони синни репродуктивии аллақай гирифтори диабетӣ қанд дохил карда шудааст, ки 0,3 фоизи ҳамаи занони синни репродуктивиро ташкил медиҳад. Диабетӣ қанд ғангоми ҳомиладорӣ, бо вазнинии беморӣ ва ноустувории ҷараён, тамоюл ба кетоатсидоз ва ҳолатҳои гипогликемӣ, имконияти шиддат ёфтани оризаҳои рағии диабет фарқ мекунад. Бояд қайд намуд, ки ғангоми муолиҷаи занони ҳомиладори гирифтори диабетӣ қанд, дараҷаи дониши кормандони тиб оид ба масъалаҳои диабетӣ қанд ғангоми ҳомиладорӣ баланд нест, инчунин протоколҳои клиникӣ (стандартҳо) оид ба муолиҷаи диабетӣ қанд ғангоми ҳомиладорӣ вуҷуд надорад. Диабетӣ гестационӣ ва вайроншавии тести тобоварӣ ба глюкоза дар давоми ҳомиладорӣ ошкор карда мешавад. Маълум аст, ки паҳншавии диабетӣ қанди гестационӣ дар тамоми ҷаҳон бемайлони зиёд шуда истодааст ва вобаста ба шумораи аҳоли, мансубияти этникӣ ва усули ташҳиси диабетӣ қанд аз 1 фоиз то 14 фоизро ташкил медиҳад. Паҳншавӣ ва сохтори омилҳои хатари диабетӣ қанди гестационӣ, дар байни занони ҳомиладори Ҷумҳурии Тоҷикистон омӯхта нашудааст.

14. Аз соли 2006 дар кишвар "Барномаи мубориза бар зидди диабетӣ қанд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2010" амалӣ гардида, тибқи нақша як қатор чорабиниҳо анҷом дода шудааст. Аз ҷумла беморони гирифтори диабетӣ қанди навъи 1 дар солҳои амалигардии Барномаи мазкур бо маблағи 29 млн. 299 ҳазор сомонӣ бо дастгирии Лоихаи "ҲОУП" бо инсулин ва дигар доруҳои қандпаस्तкунанда таъмин гардидааст. Дар маҷмӯъ, дар натиҷаи ба роҳ мондани ҳамкориҳои судманд бо шарикони

байналмилалӣ, барои татбиқи Барнома зиёда аз 44 миллион сомонӣ маблағ ҷалб ва сарф карда шуд. Инчунин, ҳолати моддию техникии марказҳои эндокринологӣ беҳтар гардид, аз ҷумла, бо дастгирии мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Суғд дар солҳои 2007-2009 ба маблағи 947 427 сомонӣ 2 шӯъбаи нави ҳозиразамон сохта шуда, бо таҷҳизоти зарурӣ ҷиҳозонида ва мавриди истифода қарор дода шудааст.

15. Ҷиҳати баланд бардоштани сатҳи ташхису табобат дар Маркази тиббии шаҳрӣ Шӯъбаи ҷарроҳии эндокринологӣ барои 30 кат, Шӯъбаи эндокринологӣ дар шаҳри Кӯлоб барои 15 кат ва Шӯъбаи эндокринологӣ дар шаҳри Қўрғонтеппа барои 20 кат таъсис дода шуд. Дар ин давра ба муассисаҳои эндокринологӣ аз ҳисоби маблағҳои бучетӣ 1 адад дастгоҳи Дошлер, 2 адад дастгоҳи ултрасадо, 2 адад нақлиёти санитарӣ, 3 адад дастгоҳи сабти барқии дил, якчанд яхдонҳо ва компютерҳо дастрас карда карда шуд.

16. Дар доираи татбиқи Барнома 6785 табибон ва ҳамшираҳои тибби оилавӣ бо усулҳои ташхису табобати беморони диабет қанд дар муассисаҳои кӯмаки аввалияи тиббию санитарӣ омӯзонида шуданд.

17. Дар марказҳои эндокринологӣ "Ҳучраҳои фаҳмондадиҳӣ барои беморони диабет қанд" ба роҳ монда шудааст, ки дар он 8921 беморон омӯзонида шуданд. Ҳамзамон, корҳои иттилоотӣ дар якҷоягӣ бо марказҳои ташаққули тарзи ҳаёти солим ба роҳ монда шудааст.

18. Ба ин дастовардҳо нигоҳ накарда, якчанд бандҳои Барномаи мазкур амалӣ нагардидаанд, ки сабаби он набудани маблағҳои иловагӣ барои рушди соҳаи эндокринологӣ мебошад. Аз ин лиҳоз, зарурати таҳияи Барномаи нав дар кишвар ба миён омадааст.

3. Мақсад ва вазифаҳои Барнома

19. Барномаи мазкур ба беҳтар намудани вазъи эпидемиологии диабет қанд дар мамлакат, паст намудани шумораи гирифтборони ин беморӣ, сафарбар намудани захираҳои мавҷуда барои ташхиси барвақти диабет қанд, сари вақт ошкор ва пешгирӣ намудани оризаҳои диабет қанд, такмили ёрии махсусгардонидашудаи эндокринологӣ, аз ҷумла ёрии таъҷили ба беморони диабет қанд, барои тамоми беморони диабет қанд таъмин намудани муолиҷаи дастрас, мустаҳкам намудани заминаи моддию техникии муассисаҳои тандурустии соҳаи эндокринологӣ, тайёр намудани мутахассисони амалию илмӣ, равона шудааст.

4. Вазифаҳои Барнома

20. Вазифаҳои Барнома иборатанд:

- баланд бардоштани дараҷаи таҳассусии мутахассисони кӯмаки аввалияи тиббию санитарӣ ва сатҳи маърифатнокии аҳолии оид ба масъалаҳои пешгирӣ, ташхис ва муолиҷаи диабет қанд ва оризаҳои он;

- беҳтар намудани сифати ташхис ва расонидани ёрии таъҷили ба беморони диабет қанд дар зинаи кӯмаки аввалияи тиббию санитарӣ ва

бахши госпиталӣ тавассути таҳия ва истифодаи дастуру протоколҳои клиникӣ, ки дар асоси тибби далелнок таҳия гардидааст;

- беҳтар намудани сифат ва дастрасии хизматрасониҳои тиббӣ оид ба тапхиси барвақти диабети қанд ва оризаҳои он дар зинаи кӯмаки аввалияи тиббию санитарӣ ва бахши госпиталии тандурустии ҷумҳурӣ;

- беҳтар намудани сифат ва дастрасии кӯмаки махсусгардондашудаи эндокринологӣ ба тамоми беморони диабети қанд (хусусан кӯдакон, ноболиғон, занони ҳомиладор);

- ташкили чорабиниҳое, ки ба пешгирӣ ва тапхиси барвақти оризаҳои диабети қанд (ретинопатия, ангиопатияи рағҳои пойҳо, нефропатия ва попанҷаи диабетӣ) равона шудаанд;

- беҳтар намудани заминаи моддию техникаи марказҳои махсусгардондашудаи эндокринологӣ, муассисаҳои кӯмаки аввалияи тиббию санитарӣ ва бахши госпиталӣ;

- ҷалби кӯмакҳои беғаразона аз ҷониби соҳибкорони ватанӣ ва ташкилотҳои байналмилалӣ бо мақсади беҳтар намудани сифати хизматрасонии тиббӣ ба беморони гирифтори диабети қанд.

5. Чорабиниҳо

21. Такмили соҳаи эндокринология дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо роҳи тақвияти заминаи моддию техникаӣ ва инфрасохтор:

- дар доираи таҷдиди муассисаҳои тиббӣ ташкил намудани Маркази ҷумҳуриявии клиникӣ эндокринологӣ бо статсионари дорои шӯъбаҳои диабетологӣ барои калонсолон ва кӯдакон;

- ташкил намудани шӯъбаҳои махсусгардондашудаи диабетологӣ дар марказҳои эндокринологӣ (шаҳрҳои Хучанд, Хоруғ, Қӯрғонтеппа ва Кӯлоб);

- такмили хизматрасониҳои озмоишӣ ва вазифавӣ дар соҳаи эндокринологӣ;

- таъмини дастгирии моддию техникаи хучраҳои "Диабети пой";

- беҳтар намудани вазъи бо таҷҳизоти зарурӣ таъмин намудани "хучраҳои фаҳмондадихӣ барои беморони гирифтори диабети қанд".

22. Такмили хизматрасониҳои тиббӣ оид ба пешгирӣ, тапхиси бармаҳал ва табобати диабети қанд ва оризаҳои он:

- истифода ва татбиқи дастовардҳои навтарини илм дар соҳаи пешгирӣ, тапхиси барвақт, муолиҷа ва оризаҳои диабети қанд (ретинопатияи диабетӣ, нефропатия ва нейропатия);

- татбиқи технологияҳои нав дар ҷарроҳии рағҳои хунгард ҳангоми муолиҷаи аломатҳои попанҷаи диабетӣ;

- татбиқи технологияи муосири лазеркоагулятсия барои муолиҷаи ретинопатияи диабетӣ;

- таҳияи нақшаи ошкор намудани диабети гестатсионӣ ва табобати бемории диабет қанд ҳангоми ҳомиладорӣ, ташкил намудани ҳучраҳои "Диабети қанд ва ҳомиладорӣ";

- дар марказҳои эндокринологӣ ба роҳ мондани усули санҷиши гемоглобини гликолизатсияшуда ва микроалбумин дар пешоб;

- такмил додани барномаи регистри (бақайдгирии) беморони гирифтори диабет қанд, аз ҷумла оризаҳои он;

- ба роҳ мондани муоинаи оммавии пешгирии аҳоли барои ошкор намудани оризаҳои диабет қанд, аз ҷумла ретинопатияи диабетӣ;

- дар муассисаҳои кӯмаки аввалияи тиббию санитарӣ бо мақсади пешгирии намудани нобиноӣ аз оризаҳои диабет қанд ба роҳ мондани ташхиси ҳатмии қаъри чашм;

- таҳти назорати қатъӣ қарор додани оилаҳои гирифтори бемории диабет қанд ва расонидани кӯмакҳои аввалия аз ҳисоби маблағҳои Барнома.

23. Захираҳои кадрӣ ва кор бо аҳоли:

- такмил додани барномаҳои омӯзиш ва бозомӯзии касбии табибон, кормандони миёнаи тиббӣ ва донишҷӯён оид ба диабетшиносӣ;

- такмили ихтисоси мутахассисони соҳа дар кишвар ва хориҷа;

- омӯзиши мутахассисони марказҳои эндокринологӣ оид ба истифодаи технологияҳои муосири истифодашаванда барои муайян намудани диабет қанд;

- тайёр намудани мутахассисони илмӣ ва амалӣ дар соҳаи диабетшиносӣ;

- таҳия ва наشري дастурҳо оид ба диабет қанд барои кормандони тиб ва беморон;

- гузаронидани семинарҳо барои баланд намудани савияи дониши мутахассисон (табибони оилавӣ, педиатрҳо, мутахассисоне, ки дар қариб худ бо диабет қанд дучор мегарданд);

- такмили ҳуччатҳои оморӣ оид ба диабет қанд ва ташкил намудани регистри беморони диабет қанд.

6. Ташаккули Барнома ва ӯҳдадорихо

24. Роҳбарии умумии Барномаро Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ мегардонад ва ба он ваколати ҳамоҳанг сохтани татбиқи Барнома аз рӯи чорабиниҳои, ки иҷроӣ онҳо ба ваколати дигар вазорату идораҳо дохил мешавад, дода шудааст.

25. Дар сатҳи вилоятӣ, шаҳрӣ ва ноҳиявӣ ҳамоҳангсозии Барномаро муовинони раисони вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳрҳо ва ноҳияҳо, ки масъулони соҳа мебошанд, ба ӯҳда доранд. Муовинони ҳамоҳангсозон сардорони раёсатҳо, шӯъбаҳои (мудирони бахшҳои) тандурустии мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, менечерони шӯъбаҳои госпиталӣ ва кӯмаки аввалияи тиббию санитарӣ дар маҳалҳо мебошанд.

26. Барои амалӣ намудани Барномаи мазкур ҷалби Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон (Пажӯҳишгоҳи давлатии ғизои Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон), Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Иттифоқи "Тоҷикматлубот" ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ зарур мебошад.

27. Барои татбиқи вазифаҳои асосии Барнома инчунин дигар мутахассисон ҷалб карда мешаванд, ки онҳо оризаҳои диабети қандро табобат менамоянд (табибони бемориҳои чашм, дил, гурда, ҷарроҳон ва акушер-гинекологҳо).

28. Иҷрои Барнома дар ҳамкорӣ бо ташкилоти байналмилалӣ, ширкатҳои дорусозӣ ва вазорату идораҳои алоқаманд ба роҳ монда мешавад.

7. Ҳамкорӣ бо дигар вазорату идораҳо

29. Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи ваколатҳои худ ҷиҳати татбиқи Барнома:

- дар барномаҳои таълимии мактабҳои таҳсилоти умумӣ ва дар барномаҳои таълимии мактабҳои олий масъалаҳои пешгирии бемории диабети қанд ва тарғиби тарзи ҳаёти солимро дохил менамояд;

- ҷиҳати гузаронидани муоинаи устодон ва хонандагони мактабҳои таҳсилоти умумӣ ва олий мусоидат менамояд.

30. Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи татбиқи Барнома:

- Хадамоти давлатии тапхиси тиббию иҷтимоии Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаҳои марбут ба маъюбиро дар байни беморони диабети қанд таҳти назорати пайваста қарор дода, мунтазам маълумотро оид ба масъалаи мавриди назар ба Шӯрои Ҳамоҳангсозӣ оид ба татбиқи Барнома пешниҳод ирсол менамояд;

- ҷиҳати таъмини ҳимояи иҷтимоии беморони гирифтори диабети қанд барои ташкил намудани солимгардонии онҳо дар муассисаҳои санаторӣ-осоишгоҳӣ мусоидат менамояд.

31. Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи татбиқи Барнома:

- лоиҳаҳои сармоягузори оид ба таҷдид ва ҷиҳозонидани соҳаи эндокринология, ки аз тарафи Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати ворид намудан ба Барномаи давлатии сармоягузорӣ, грантҳо ва сохтмони асосӣ барои солҳои оянда пешниҳод карда мешаванд, мавриди баррасӣ қарор дода, мусоидат менамояд;

- дар шабакаи муассисаҳои соҳаи савдо бахшҳои махсуси фурӯши маҳсулоти парҳезиро ташкил менамояд.

32. Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи татбиқи Барнома оид ба парвариши навъҳои зироатҳои лубийегӣ ва дигар зироатҳои сабӯсдор барои ғизои сифатноки парҳезии беморони диабетӣ қанд чораҳо меандешад.

33. Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи татбиқи Барнома дар байни ҷавонон бо мақсади пешгирии бемории диабетӣ қанд ва омилҳои ба ин беморӣ боисшаванда корҳои фаҳмондадиҳӣ гузаронида, ҷиҳати тарғиби ташаккули тарзи ҳаёти солим мусоидат менамояд.

34. Кумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи татбиқи Барнома корҳои фаҳмондадиҳиро дар байни занон ва оилаҳо оид ба пешгирии бемории диабетӣ қанд ба роҳ меонад.

35. Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи татбиқи Барнома дар қори тарғиботи Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва воҳидҳои сохтори он оид ба пешгирии диабетӣ қанд дар байни аҳолии мунтазам мусоидат менамояд.

36. Иттифоқи "Тоҷикматлубот" дар доираи татбиқи Барнома ҷиҳати ташкил намудани ғизои парҳезӣ дар ошхонаҳо ва дар нуқтаҳои фурӯши маҳсулоти ғизоӣ барои беморони гирифтори диабетӣ қанд мусоидат менамояд.

37. Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи татбиқи Барнома тавассути Пажӯҳишгоҳи давлатии ғизои Вазорати энергетика ва саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон яқоя бо сохторҳои мушобеҳи Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати ба роҳ мондани таҳия, нашр ва дастрас намудани маводи иттилоотӣ, аз ҷумла дастурамал, буклет, овезаҳо оид ба истифодаи ғизои парҳезӣ вобаста ба пешгирии диабетӣ қанд мусоидат мекунад.

38. Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар доираи татбиқи Барнома мутобиқи шароит ва имконияти мавҷуда аз бучети маҳаллӣ маблағгузорӣ ва дастгирии иҷтимоии беморони гирифтори диабетӣ қандро таъмин менамоянд.

8. Ташкили хизматрасонии эндокринологӣ

39. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 126 нафар, аз ҷумла дар муассисаҳои тандурустии ҷойгир дар шаҳри Душанбе 45 нафар, дар вилояти Суғд 36 нафар, дар вилояти Хатлон 25 нафар, дар Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон 3 нафар, дар ноҳии тобеи ҷумҳурӣ 17 нафар табиби эндокринолог фаъолият менамоянд, ки 65 фоизи онҳо дорои дараҷаи тахассусӣ мебошанд.

40. Барои татбиқи самтҳои асосии стратегӣ ҷиҳати ташкили хизматрасониҳои эндокринологӣ дар ҷумҳурӣ дар шаҳри Душанбе Маркази

ҷумхуриявӣи клиникаи эндокринологӣ, Маркази эндокринологии шаҳрӣ, шӯъбаҳои эндокринологӣ барои калонсолон дорои 40 кат, барои кӯдакон дорои 25 кат ва Шӯъбаи ҷарроҳии эндокринологӣ дорои 30 кат дар Маркази тиббии шаҳрӣ, кафедраи эндокринологияи Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино ва курси эндокринологии Донишкадаи тақмили ихтисоси баъдидипломии кормандони тиббии Тоҷикистон, дар шаҳри Хучанди вилояти Суғд - Маркази вилоятӣи клиникаи эндокринологӣ дорои 80 кат (70 кат барои калонсолон ва 10 кат барои кӯдакон), дар шаҳри Кӯргонтеппаи вилояти Хатлон - Маркази вилоятӣи эндокринологӣ дорои 20 кат, дар шаҳри Кӯлоби вилояти Хатлон Маркази вилоятӣи эндокринологӣ дорои 15 кат, дар шаҳри Хоруғи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон Маркази вилоятӣи эндокринологӣ ва дар сохтори шӯъбаи муолиҷавӣи Беморхонаи вилоятӣи 15 катҳои вобасташудаи эндокринологӣ, ғайр аз ин, хучраҳои эндокринологӣ дар марказҳои саломатии шаҳрӣ ва ноҳиявӣ, озмоишгоҳҳои клиникаию биохимиявӣ, аз ҷумла гормоналӣ, дастгоҳҳои тапхиси фаросавтӣ (аз ҷумла Допплер) ва томографияи компютерӣ мавҷуданд.

41. Тарбияи заминавӣи кадрҳо дар Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино, коллеҷҳои тиббӣ ва баъдан дар Донишкадаи тақмили ихтисоси баъдидипломии кормандони тиббии Тоҷикистон анҷом дода мешавад. Тарбияи баъдидипломии мутахассисон, тақмили ихтисоси роҳбарони барномаҳо дар зинаҳои гуногун ва мутобиқи консепсияи нави таълими табибони амалияи умумӣ, табибони оилавӣ, кормандони миёнаи тиббӣ, табибони дигар ихтисосҳо, инчунин тайёрии махсуси табибон-парҳезшиносон, табибони тапхиси вазифавӣ, кормандони миёнаи тиббии ҳадамоти озмоишгоҳӣ, хучраҳои диабети пойро (подиатриро) пешбинӣ менамояд.

42. Тарбияи кадрҳо аз рӯи азхудкунии усулҳои муосири пешгирӣ, тапхис ва муолиҷаи диабети қанд ва оризаҳои он гузаронида мешавад. Фаъолияти ба кормандони тиб омӯзонидани усулҳои худназораткунии беморони диабети қанд, тайёр намудани дастурдиҳандаҳои ҷорабиниҳои пешгирии диабети қанд ва парҳезшиносон ва ғайра идома дода мешавад. Дар рафти таълим истифода бурдани талаботи тиббии далелнок ба нақша гирифта шуда, барои зиёдшавии давомнокӣ ва сифати ҳаёти беморони диабети қанд мусоидат менамояд.

9. Маблағгузори Барнома

43. Барнома дар доираи маблағҳое, ки дар бучети давлатӣ барои соҳаи тандурустӣ пешбинӣ шудаанд ва кӯмаки ташкилотҳои байналмилалӣ маблағгузорӣ карда мешавад.

[Ниг. ба Замима.](#)